

FILOZOFIA

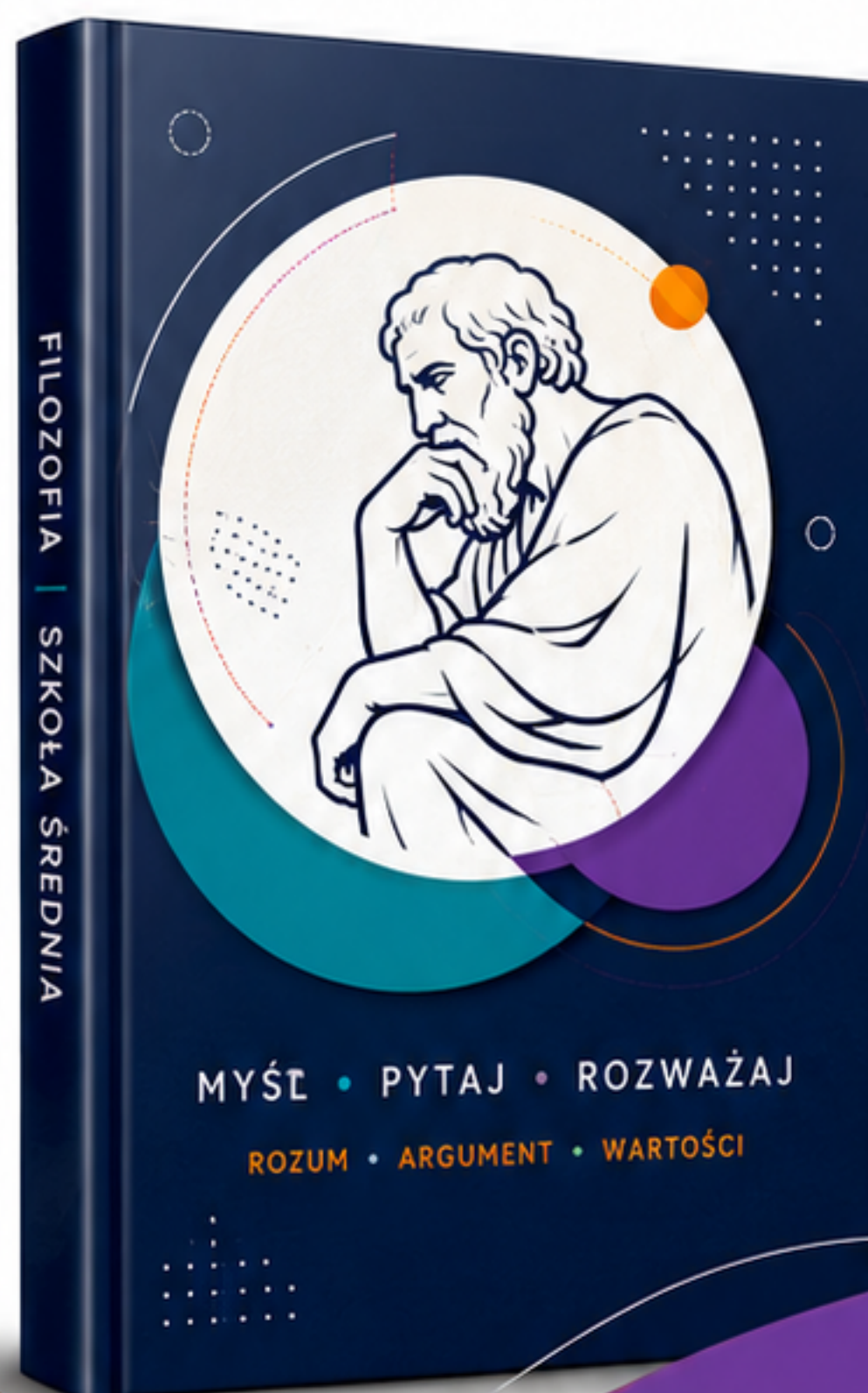
| SZKOŁA ŚREDNIA

BANK KRÓTKICH TEKSTÓW I SYTUACJI FILOZOFICZNYCH DO ANALIZY

Krótkie przypadki, dylematy i teksty do dyskusji,
interpretacji i ćwiczeń filozoficznych

Etyka • Wiedza • Wolność • Sprawiedliwość • Polityka • Władza • Społeczeństwo

Copyright

© Wszelkie prawa zastrzeżone. Materiał przeznaczony jest do użytku edukacyjnego przez nabywcę. Zabrania się jego kopiowania, rozpowszechniania lub odsprzedaży, w całości lub w części, bez uprzedniej zgody.

BANK KRÓTKICH TEKSTÓW I SYTUACJI FILOZOFICZNYCH DO ANALIZY

Materiał dodatkowy do nauczania filozofii na poziomie szkoły średniej.

Spis treści

00	— Okładka	00
01	— Copyright	01
02	— Spis treści	02
03	— Wprowadzenie	03

Moduł 01 | Etyka, wartości i wybory codzienne

04	— Etyka, wartości i wybory codzienne	
05	— Uczciwość, obowiązek i wybór	
06	— Prawda, lojalność i odwaga moralna	
07	— Szacunek, empatia i dobro wspólne	
08	— Sprawiedliwość w codzienności	

Moduł 02 | Wiedza, prawda i opinia

09	— Wiedza, prawda i opinia	
10	— Prawda i opinia	
11	— Wiedza, dowód i wątpliwość	
12	— Informacja, plotka i weryfikacja	
13	— Interpretacja, punkt widzenia i obiektywność	

Moduł 03 | Wolność, decyzja i odpowiedzialność

14	— Wolność, decyzja i odpowiedzialność	
15	— Wolność i odpowiedzialność	
16	— Autonomia i presja społeczna	
17	— Granice wolności	
18	— Wybór, konsekwencja i odpowiedzialność moralna	

Moduł 04 | Sprawiedliwość, prawo i porządek

19	— Sprawiedliwość, prawo i porządek	
20	— Sprawiedliwość i prawo	
21	— Zasady, kara i proporcjonalność	
22	— Prawa, obowiązki i równość	
23	— Konflikty interesów i sprawiedliwa decyzja	

Moduł 05 | Polityka, władza i wspólnota

24	— Polityka, władza i wspólnota	
25	— Polityka i władza	
26	— Autorytet, przywództwo i legitymizacja	
27	— Obywatelstwo i uczestnictwo	
28	— Manipulacja, przekaz i wpływ	

Moduł 06 | Społeczeństwo i życie współczesne

29	— Społeczeństwo i życie współczesne	
30	— Społeczeństwo i współżycie ludzkie	
31	— Technologia, nadzór i prywatność	
32	— Tożsamość, sieci i życie współczesne	
33	— Zakończenie Zastosowania pedagogiczne	

Wprowadzenie

Witamy! Ten bank powstał po to, aby lekcje filozofii były bardziej żywe, refleksyjne i angażujące. Znajdziesz tu krótkie, przystępne sytuacje i teksty, które pomagają myśleć filozoficznie – od konkretnych problemów. Materiał wspiera interpretację, wnioskowanie, argumentację oraz umiejętność zajmowania własnego stanowiska.

Jak korzystać z materiału?

01

Na rozgrzewkę lekcji

Krótki tekst lub sytuacja na początek zajęć pobudza ciekawość, aktywuje wiedzę i wprowadza w temat.

02

Do dyskusji klasowej

Sytuacje otwierają przestrzeń do rozmowy, wymiany poglądów i wspólnego szukania argumentów.

03

Do kartkówki lub pracy pisemnej

Idealne do krótkich form sprawdzających, wypracowań lub analiz tekstów i sytuacji.

04

Do powtórek i zadań dodatkowych

Pomagają utrwalić pojęcia, ćwiczyć umiejętności filozoficzne i rozwijać własne myślenie.

Każda strona zawiera krótkie teksty lub sytuacje oraz pytania pomocnicze do analizy.

Moduł 01

Etyka, wartości i wybory codzienne

Kiedy codzienne decyzje stają się pytaniami filozoficznymi

Uczciwość, obowiązek i wybór

Proste sytuacje związane z uczciwością i obowiązkiem pomagają dostrzec konflikt wartości, uzasadniać wybory i łączyć działanie z refleksją etyczną.

TEKST 01 | NARRACJA

Znaleziony portfel

Uczeń znajduje na szkolnym dziedzińcu portfel z pieniędzmi i dokumentami. Waha się, czy oddać go właścicielowi, zignorować znalezisko, czy zatrzymać pieniądze dla siebie.

DO ANALIZY

- Jakie wartości ścierają się w tej sytuacji?
- Czy właściwy czyn zależy od konsekwencji, czy od obowiązku?

SYTUACJA 02 | DYLEMAT

Dodatkowa reszta

Ktoś otrzymuje w szkolnym sklepiu zbyt dużą resztę i uświadamia sobie pomyłkę dopiero po odejściu od kasy.

DO ANALIZY

- Czy obowiązek zwrotu istnieje nawet wtedy, gdy nikt nie zauważy błędu?
- Co mówi o nas wybór w takich sytuacjach?

PRZYPADEK 03 | SZKOŁA

Przepisana praca domowa

Uczeń przepisuje pracę domową od kolegi, aby uniknąć kary za brak zadania.

DO ANALIZY

- Czy presja usprawiedliwia nieuczciwość?
- Na czym polega uczciwość wobec siebie i innych?

Prawda, lojalność i odwaga moralna

Sytuacje związane z prawdą, lojalnością i reakcją na zło pomagają dostrzec napięcie między troską o drugiego człowieka a obowiązkiem moralnym.

TEKST 04 | RELACJE

Sekret przyjaciela

Uczeń odkrywa, że jego przyjaciel skłamał, aby zaszkodzić innej osobie, a następnie prosi go o zachowanie tego w tajemnicy.

DO ANALIZY

- Czy lojalność wobec przyjaciela ma granice?
- Kiedy milczenie staje się współudziałem?

SYTUACJA 05 | ODWAGA

Świadek niesprawiedliwości

Uczennica widzi, że kolega zostaje niesłusznie oskarżony, ale boi się zabrać głos.

DO ANALIZY

- Czy odwaga moralna jest obowiązkiem?
- Co jest trudniejsze: znać prawdę czy ją powiedzieć?

DYLEMAT 06 | SZCZEROŚĆ

Trudna prawda

Ktoś musi zdecydować, czy ujawnić bolesną prawdę, która może zapobiec przyszłemu błędowi.

DO ANALIZY

- Czy każda prawda powinna być powiedziana?
- Jak połączyć szczerość z troską o drugiego człowieka?

Szacunek, empatia i dobro wspólne

Życie we wspólnocie pokazuje, że nawet pozornie drobne decyzje wpływają na innych, na jakość relacji i na dobro wspólne.

SYTUACJA 07 | WSPÓLNOTA

Hałas we wspólnej przestrzeni

Grupa uczniów używa głośnika w przestrzeni wspólnej, przeszkadzając innym osobom w nauce i odpoczynku.

DO ANALIZY

- Czy wolno robić wszystko, co nie jest zabronione?
- Jak rozumieć dobro wspólne w tej sytuacji?

TEKST 08 | EMPATIA

Nowy uczeń w klasie

Nowy uczeń zostaje pomijany podczas pracy w grupach i stopniowo czuje się wykluczony z życia klasy.

DO ANALIZY

- Dlaczego szacunek nie oznacza tylko braku agresji?
- Jak empatia wpływa na życie wspólnoty?

PRZYPADEK 09 | CODZIENNOŚĆ

Kolejka i pośpiech

Ktoś wchodzi bez kolejki, tłumacząc się pośpiechem i własną pilną potrzebą.

DO ANALIZY

- Czy potrzeba jednostki może usprawiedliwiać naruszenie zasad wspólnych?
- Na czym polega szacunek wobec innych w prostych sytuacjach?

Sprawiedliwość w codzienności

Sprawiedliwość nie dotyczy wyłącznie prawa czy wielkich instytucji — pojawia się także w ocenianiu, karaniu, regułach i codziennym traktowaniu ludzi.

PRZYPADEK 10 | SZKOŁA

Ta sama kara dla wszystkich?

Dwóch uczniów popełnia różne przewinienia, ale obaj otrzymują taką samą karę.

DO ANALIZY

- Czy sprawiedliwość oznacza równe traktowanie czy proporcjonalne traktowanie?
- Jak ocenić, co jest karą sprawiedliwą?

SYTUACJA 11 | OCENA

Wysiłek czy wynik?

Jeden uczeń bardzo się starał, ale osiągnął słabszy rezultat, a inny uzyskał wysoką ocenę bez większego zaangażowania.

DO ANALIZY

- Co powinno mieć większą wagę: efekt czy wysiłek?
- Jakie kryteria oceniania są najbardziej sprawiedliwe?

PRZYPADEK 12 | ZASADA

Reguła wyjątku

Szkoła wprowadza ogólną zasadę, ale pojawia się szczególny przypadek, który skłania do zrobienia wyjątku.

DO ANALIZY

- Czy wyjątki osłabiają sprawiedliwość, czy ją udoskonalają?
- Kiedy równość wymaga elastyczności?

Moduł 02

Wiedza, prawda i opinia

Jak odróżniać to, co wiemy,
od tego, co jedynie sądzimy

Prawda: fakt czy interpretacja?

Sytuacje pomagające odróżniać fakt, opinię, interpretację i sąd osobisty.

TEKST 13 | ARTYKUŁ

To tylko moja opinia?

W klasie pojawia się dyskusja o wydarzeniu opisanym w internecie. Jedna osoba mówi: „To jest fakt”. Druga odpowiada: „Nie, to tylko twoja opinia”. Nauczyciel prosi uczniów, aby wskazali, które elementy wypowiedzi można sprawdzić, a które są oceną lub interpretacją.

DO ANALIZY

- Jak odróżnić fakt od opinii?
- Czy każda interpretacja jest równie uzasadniona?

SYTUACJA 14 | MEDIA

Ten sam obraz, różne opisy

Dwie osoby oglądają to samo zdjęcie z protestu. Jedna mówi, że przedstawia ono chaos. Druga twierdzi, że pokazuje obywatelską odwagę. Obie patrzą na ten sam obraz, ale wyciągają inne wnioski.

DO ANALIZY

- Co w tej sytuacji jest faktem, a co interpretacją?
- Dlaczego kontekst wpływa na sposób rozumienia informacji?

DYLEMAT 15 | PRAWDA

Czy prawda zależy od punktu widzenia?

Uczeń twierdzi, że każdy ma swoją prawdę, ponieważ każdy przeżywa świat inaczej. Inna osoba odpowiada, że bez wspólnej prawdy nie można prowadzić sensownej rozmowy ani rozwiązywać sporów.

DO ANALIZY

- Czy istnieje różnica między „moim zdaniem” a „prawdą”?
- Czy filozofia pomaga szukać prawdy ponad osobistymi odczuciami?

Wiedza, dowód i wątpliwość

Poznanie wymaga uzasadnienia, dowodów i gotowości do korygowania własnych przekonań.

TEKST 16 | WIEDZA

Skąd to wiesz?

Podczas rozmowy uczeń mówi: „Wiem, że to prawda”. Koleżanka pyta: „Skąd to wiesz?”. Po chwili okazuje się, że uczeń nie ma żadnego dowodu, tylko słyszał tę informację od kogoś innego.

DO ANALIZY

- Czy można coś wiedzieć bez uzasadnienia?
- Czym różni się wiedza od przekonania?

SYTUACJA 17 | DOWÓD

Dowód czy przypuszczenie?

Ktoś zostawił otwarte okno w klasie. Jeden z uczniów od razu wskazuje winnego, bo „na pewno to on”. Nie ma jednak świadków ani żadnego potwierdzenia.

DO ANALIZY

- Dlaczego przypuszczenie nie jest jeszcze wiedzą?
- Jakich dowodów potrzebujemy, aby wydać sprawiedliwy sąd?

PRZYPADEK 18 | WĄTPLIWOŚĆ

Po co wątpić?

Uczennica mówi, że wątpliwość tylko utrudnia życie. Nauczyciel odpowiada, że rozsądna wątpliwość może chronić przed błędem, manipulacją i pochopnym sądem.

DO ANALIZY

- Kiedy wątpliwość jest oznaką słabości, a kiedy rozsądku?
- Czy filozoficzne pytanie może prowadzić do lepszego poznania?

Informacja, plotka i weryfikacja

Zanim uwierzemy lub prześlemy dalej wiadomość, warto zapytać o źródło, sens i wiarygodność.

SYTUACJA 19 | INTERNET

Udostępniij dalej!

Na grupie klasowej pojawia się sensacyjna wiadomość o nauczycielu. Kilka osób zaczyna ją przysyłać dalej, chociaż nikt nie wie, skąd pochodzi informacja ani czy jest prawdziwa.

DO ANALIZY

- Czy udostępnianie informacji bez sprawdzenia jest moralnie obojętne?
- Jak odpowiedzialność łączy się z poznaniem?

TEKST 20 | PLOTKA

Słyszałem, że...

Plotka często zaczyna się od słów: „Podobno” albo „Słyszałem, że”. Z czasem kolejne osoby dodają własne interpretacje, aż trudno odróżnić pierwotną informację od dopowiedzeń.

DO ANALIZY

- Dlaczego plotka może zniekształcać rzeczywistość?
- Czy brak pewności powinien powstrzymać nas przed osądem?

PRZYPADEK 21 | SPRAWDZANIE

Zanim uwierzysz

Uczeń znajduje w sieci cytaty przypisane znanemu filozofowi. Cytat brzmi mądrze, ale nie ma źródła. Zastanawia się, czy może użyć go w prezentacji.

DO ANALIZY

- Dlaczego źródło informacji ma znaczenie?
- Co oznacza odpowiedzialne posługiwanie się wiedzą?

Interpretacja, punkt widzenia i obiektywność

Interpretacja wymaga uzasadnienia i argumentów, a nie dowolnego nadawania znaczeń.

TEKST 22 | INTERPRETACJA

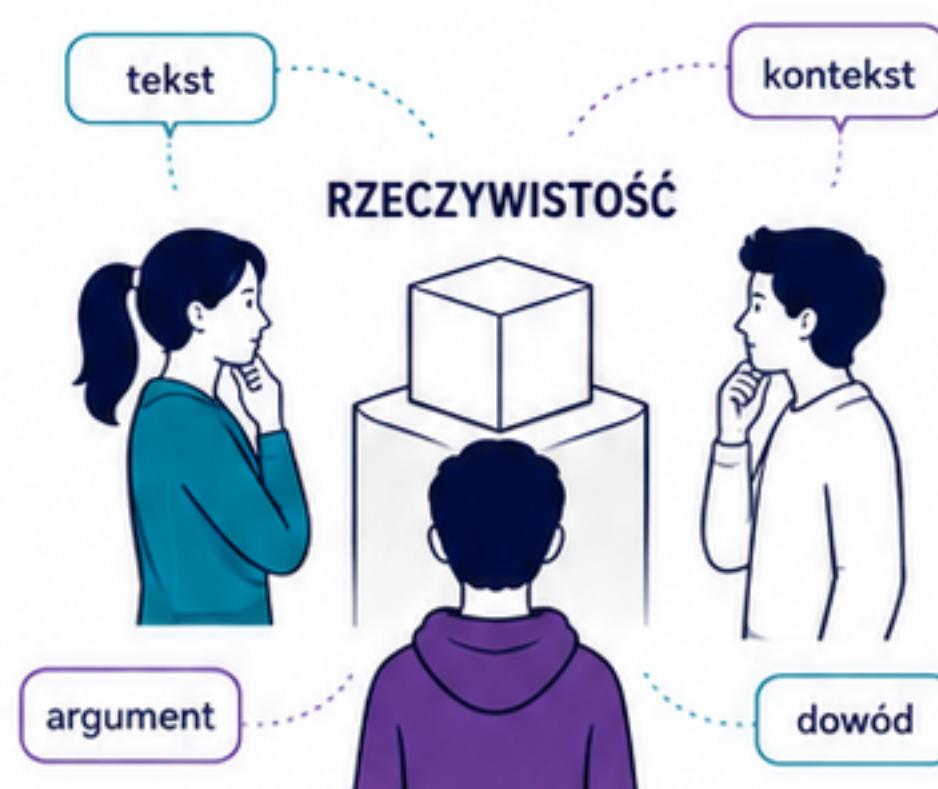
Dwa odczytania tego samego tekstu

Dwóch uczniów czyta ten sam fragment tekstu filozoficznego. Jeden uważa, że autor broni wolności jednostki. Drugi twierdzi, że autor ostrzega przed egoizmem. Nauczyciel prosi, aby obaj wskazali zdania, na których opierają swoje odczytanie.

DO ANALIZY

- Kiedy interpretacja jest dobrze uzasadniona?
- Czy tekst może mieć wiele sensów bez utraty prawdy?

SYTUACJA 23 | PUNKT WIDZENIA

Kto ma rację?

W sporze o ocenę zachowania jedna osoba patrzy na intencje, druga na skutki, a trzecia na obowiązujące zasady. Każda widzi inny aspekt tej samej sytuacji.

DO ANALIZY

- Czy różne punkty widzenia mogą się uzupełniać?
- Jak uniknąć mylenia perspektywy z całą prawdą?

DYLEMAT 24 | OBIEKTYWNOŚĆ

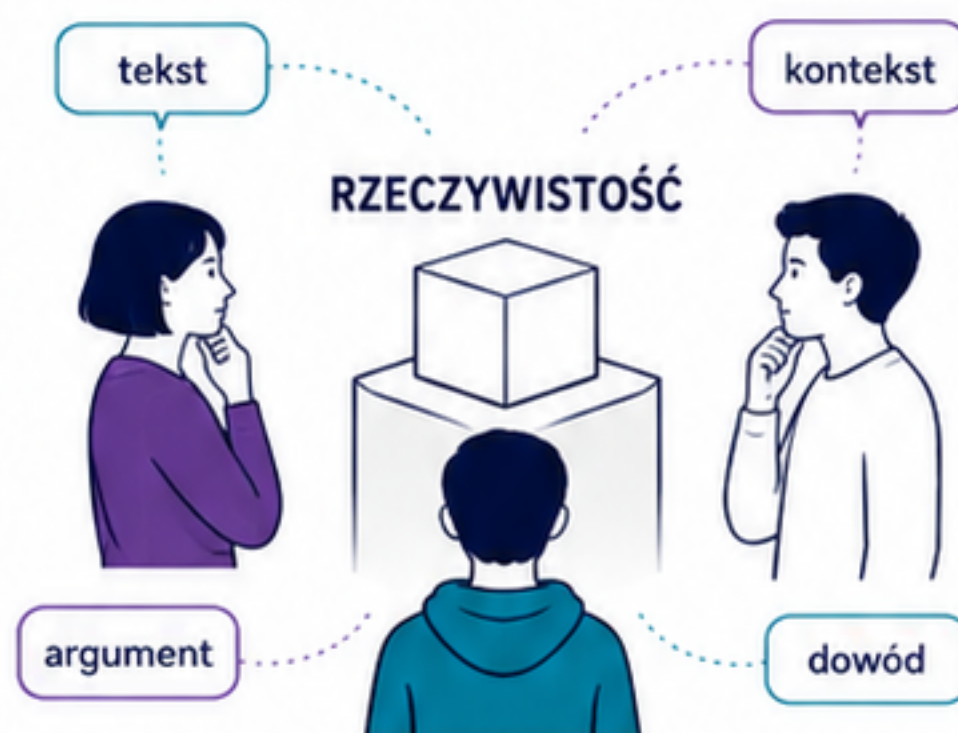
Czy obiektywność jest możliwa?

Uczeń mówi, że nikt nie jest całkowicie obiektywny, bo każdy ma swoje doświadczenia. Inna osoba odpowiada, że właśnie dlatego potrzebujemy argumentów, dowodów i rozmowy.

DO ANALIZY

- Czy obiektywność oznacza brak punktu widzenia?
- Jak dialog pomaga zbliżać się do prawdy?

Moduł 03

Wolność i odpowiedzialność

Czy być wolnym znaczy
robić wszystko, co się chce?

Wolność wyboru i odpowiedzialność za skutki

Wolność łączy się z możliwością wyboru, ale także z odpowiedzialnością za jego skutki.

WYBÓR

DZIAŁANIE

SKUTEK

ODPOWIEDZIALNOŚĆ

SYTUACJA 25 | WYBÓR

Mogę, więc robię?

Uczeń mówi, że skoro ma możliwość nagrywania kolegów telefonem, może to robić zawsze, gdy chce. Ktoś odpowiada, że możliwość techniczna nie oznacza jeszcze prawa moralnego.

DO ANALIZY

- Czy możliwość działania wystarczy, aby działanie było słuszne?
- Jak wolność łączy się z odpowiedzialnością za innych?

TEKST 26 | KONSEKWENCJE

To był tylko żart

Grupa uczniów publikuje żartobliwy wpis o koleźce. Dla autorów to zabawa, ale osoba opisana w poście czuje się upokorzona.

DO ANALIZY

- Czy intencja żartu wystarczy do oceny czynu?
- Jak skutki działania wpływają na odpowiedzialność moralną?

DYLEMAT 27 | GRANICE

Wolność jednego, krzywda drugiego

Ktoś twierdzi, że ma prawo mówić wszystko, co myśli. Inna osoba pyta, czy wolność wypowiedzi obejmuje również obrażanie, poniżanie lub świadome ranienie innych.

DO ANALIZY

- Czy wolność słowa ma granice?
- Kiedy korzystanie z wolności staje się nadużyciem?

Autonomia i presja społeczna

Nie każda decyzja, którą podejmujemy, jest w pełni niezależna od wpływu grupy, mody i lęku przed odrzuceniem.

PRZYPADEK 28 | GRUPA

Wszyscy tak robią

Uczeń nie chce brać udziału w wyśmiewaniu kolegi, ale grupa mówi: „Nie przesadzaj, wszyscy tak robią”. Boi się, że jeśli odmówi, zostanie odrzucony.

DO ANALIZY

- Czy decyzja pod wpływem presji jest w pełni wolna?
- Jak odróżnić własny wybór od podporządkowania się grupie?

SYTUACJA 29 | MODA

Musisz to mieć

W klasie popularny staje się drogi gadżet. Osoby, które go nie mają, czują się gorsze. Jedna z nich kupuje go mimo braku potrzeby, aby nie odstawać od reszty.

DO ANALIZY

- Czy konsumpcja może ograniczać autonomię?
- Jak reklama i grupa wpływają na nasze pragnienia?

DYLEMAT 30 | DECYZJA

Moje zdanie czy zdanie większości?

Podczas głosowania w klasie uczeń ma inne zdanie niż większość. Zastanawia się, czy powinien powiedzieć, co naprawdę myśli, czy zagłosować tak jak pozostali.

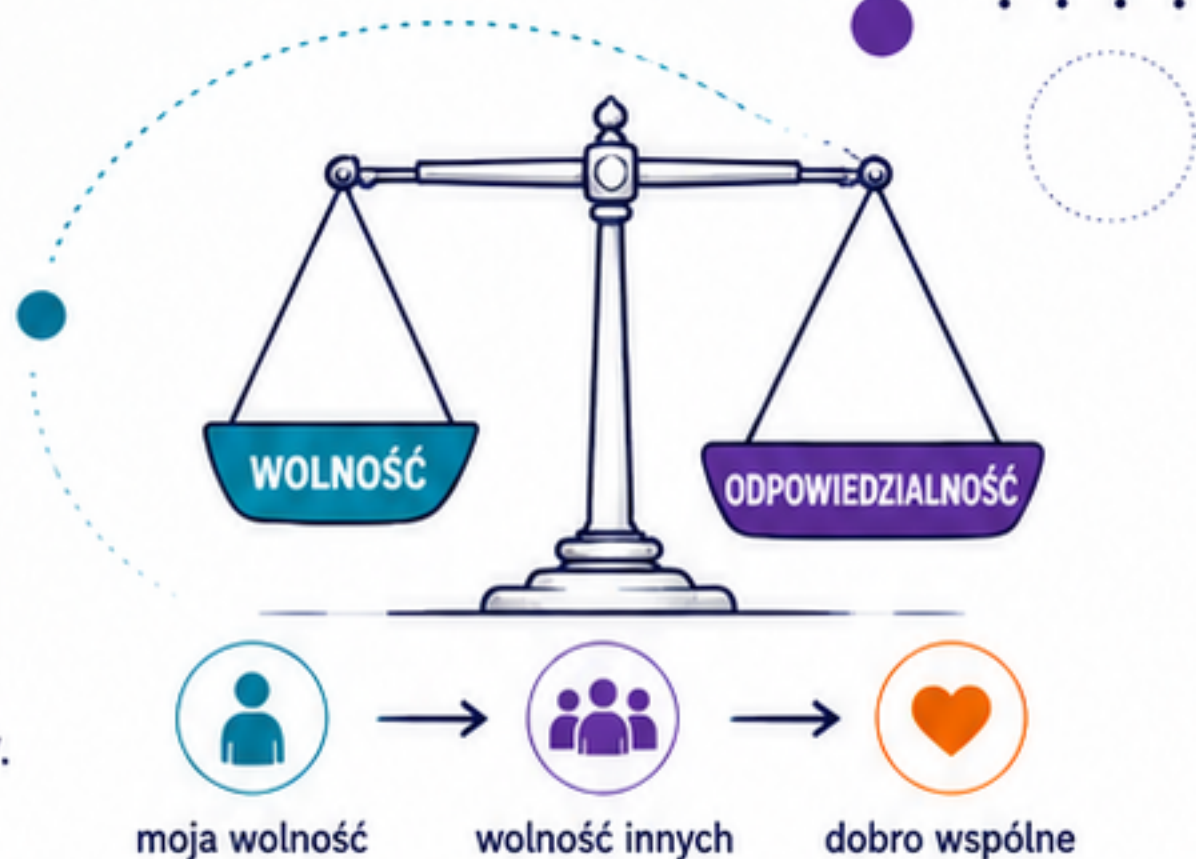

DO ANALIZY

- Czy zgoda z większością zawsze jest rozsądna?
- Na czym polega odwaga samodzielnego myślenia?

Granice wolności

Wolność nie oznacza braku wszelkich zasad,
lecz życie z innymi i odpowiedzialne korzystanie z własnych praw.

SYTUACJA 31 | SZKOŁA

Zasady w klasie

W klasie obowiązuje zasada odkładania telefonu podczas pracy. Część uczniów uważa, że to ograniczenie wolności. Nauczyciel twierdzi, że zasada chroni uwagę i równe warunki pracy.

DO ANALIZY

- Czy każda reguła ograniczająca działanie jest niesprawiedliwa?
- Kiedy zasady pomagają chronić wolność innych?

TEKST 32 | WSPÓLNOTA

Moja muzyka, twoja cisza

Ktoś słucha głośnej muzyki w autobusie bez słuchawek. Mówi, że ma prawo słuchać tego, co lubi. Inni pasażerowie odpowiadają, że mają prawo do spokoju.

DO ANALIZY

- Jak rozstrzygnąć konflikt dwóch wolności?
- Czy wolność wymaga uwzględnienia innych osób?

DYLEMAT 33 | PRAWO

Czy zakaz może chronić?

Miasto wprowadza zakaz wchodzenia na niebezpieczny teren. Niektórzy mieszkańcy widzą w tym nadmierną kontrolę, inni — ochronę życia i zdrowia.

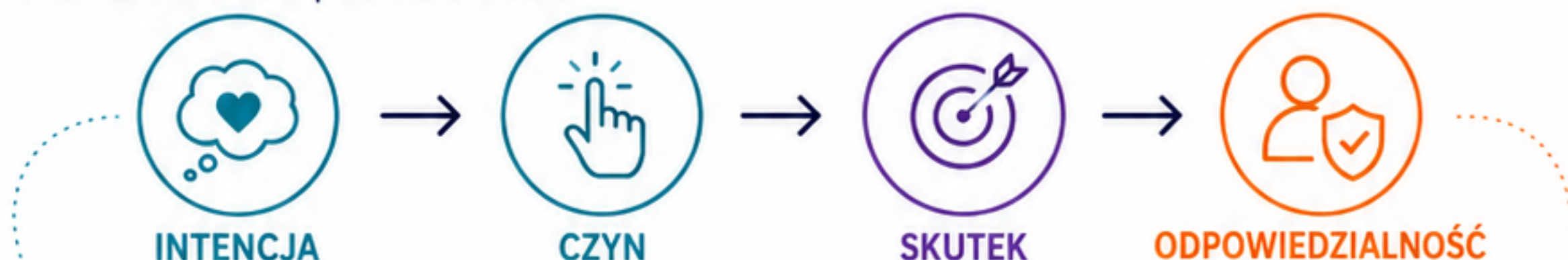

DO ANALIZY

- Czy ograniczenie wolności może być uzasadnione troską o bezpieczeństwo?
- Jak odróżnić ochronę od niepotrzebnej kontroli?

Wybór, konsekwencja i odpowiedzialność moralna

Ocena czynu wymaga uwzględnienia intencji, działania, skutku i zakresu odpowiedzialności.

TEKST 34 | INTENCJA

Nie chciałem źle

Uczeń przekazuje dalej prywatną wiadomość kolegi, myśląc, że to nikomu nie zaszkodzi. Wiadomość trafia do wielu osób i powoduje konflikt. Uczeń mówi: „Nie miałem złej intencji”.

DO ANALIZY

- Czy dobra intencja usuwa odpowiedzialność za skutki?
- Kiedy powinniśmy przewidywać konsekwencje swoich działań?

SYTUACJA 35 | ZANIEDBANIE

Mogłem pomóc

Ktoś widzi, że kolega ma trudność z wykonaniem zadania, ale nie reaguje, choć mógł łatwo pomóc. Później mówi, że przecież nic złego nie zrobił.

DO ANALIZY

- Czy brak działania także może być moralnie oceniany?
- Czy odpowiedzialność dotyczy tylko tego, co robimy, czy także tego, czego nie robimy?

DYLEMAT 36 | ODPOWIEDZIALNOŚĆ

Kto odpowiada?

Grupa podejmuje wspólną decyzję, która okazuje się krzywdząca dla jednej osoby. Każdy z uczestników mówi później, że „to była decyzja grupy”, więc nikt nie czuje się odpowiedzialny.

DO ANALIZY

- Czy odpowiedzialność rozmywa się w grupie?
- Jak ocenić udział jednostki w decyzji zbiorowej?

Moduł 04

Sprawiedliwość, prawo i zasady

Czy to, co zgodne z regułą,
zawsze jest sprawiedliwe?

Prawo, sprawiedliwość i sumienie

Czy przestrzeganie reguły zawsze wystarcza, aby działać sprawiedliwie?

TEKST 37 | PRAWO

Zgodne z regulaminem

W szkole obowiązuje regulamin, który przewiduje taką samą karę za każde spóźnienie. Jeden uczeń spóźnił się, bo zasnął. Drugi spóźnił się, ponieważ pomógł młodszemu dziecku, które przewróciło się przed szkołą. Obaj otrzymują tę samą uwagę.

DO ANALIZY

- Czy równe zastosowanie reguły zawsze oznacza sprawiedliwość?
- Czy okoliczności powinny wpływać na ocenę czynu?

SYTUACJA 38 | SUMIENIE

Polecenie nauczyciela

Nauczyciel prosi ucznia, aby zgłosił osoby, które rozmawiały podczas sprawdzianu. Uczeń wie, kto to zrobił, ale boi się, że zostanie uznany za donosiciela.

DO ANALIZY

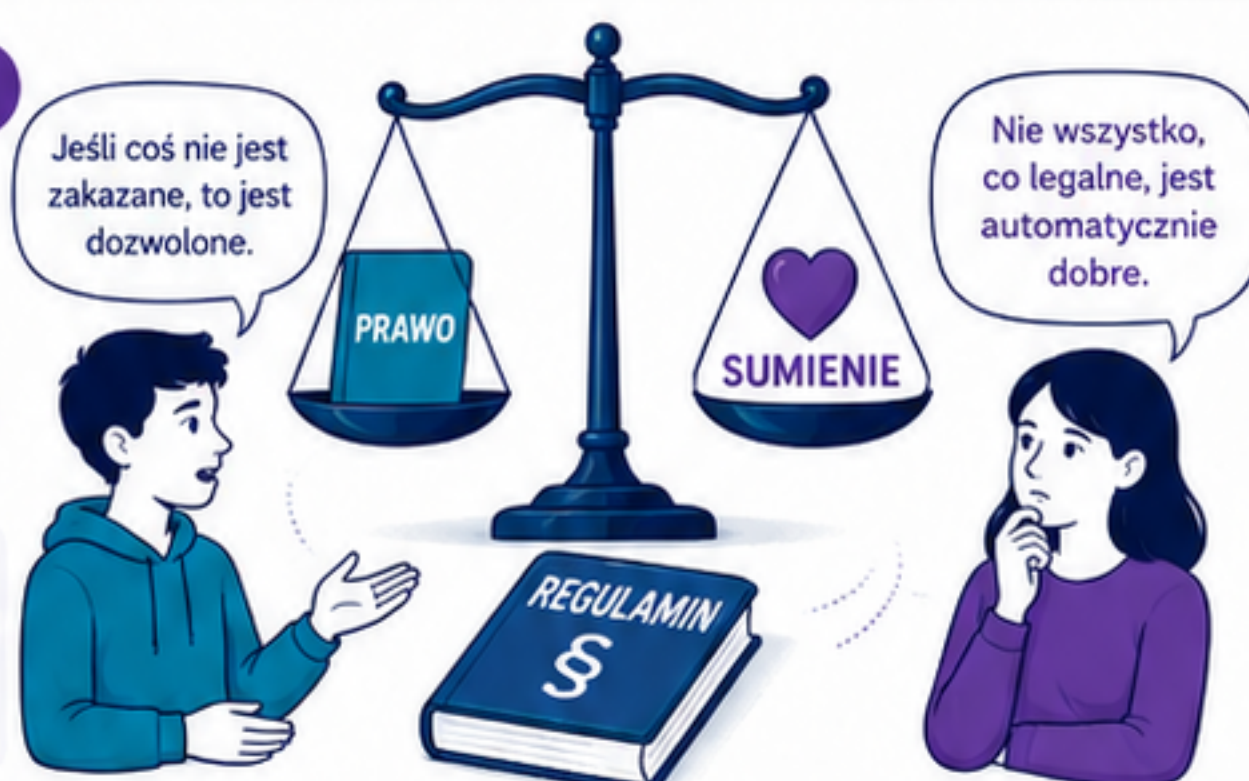
- Czy posłuszeństwo wobec autorytetu zwalnia z własnego namysłu moralnego?
- Jak odróżnić odpowiedzialność od ślepego wykonania polecenia?

DYLEMAT 39 | SPRAWIEDLIWOŚĆ

Czy przepis wystarczy?

Uczeń twierdzi, że jeśli coś nie jest zakazane, to znaczy, że jest dozwolone moralnie. Koleżanka odpowiada, że nie wszystko, co legalne, jest automatycznie dobre lub sprawiedliwe.

DO ANALIZY

- Czy moralność zaczyna się tam, gdzie kończy się prawo?
- Dlaczego człowiek potrzebuje sumienia, a nie tylko przepisów?

Kara, proporcja i odpowiedzialność

Jak odróżnić karę sprawiedliwą od zemsty, a naprawę od samego ukarania?

KARA

PROPORCJA

NAPRAWA

ODPOWIEDZIALNOŚĆ

PRZYPADEK 40 | KARA

Jedna kara dla wszystkich

Cała klasa zostaje ukarana za zachowanie kilku osób. Uczniowie, którzy nie brali udziału w zamieszaniu, uważają, że to niesprawiedliwe. Nauczyciel twierdzi, że klasa powinna uczyć się odpowiedzialności zbiorowej.

DO ANALIZY

- Czy odpowiedzialność zbiorowa może być sprawiedliwa?
- Kiedy kara uczy, a kiedy tylko budzi poczucie krzywdy?

SYTUACJA 41 | PROPORCJA

Mały błąd, duża kara

Uczeń zapomniał przynieść jedną kartkę pracy i otrzymał taką samą karę jak osoba, która celowo zniszczyła cudzą pracę. Część klasy pyta, czy obie sytuacje naprawdę są porównywalne.

DO ANALIZY

- Dlaczego proporcjonalność jest ważna w ocenie sprawiedliwości?
- Czy kara powinna zależeć od skutku, intencji czy obu elementów?

TEKST 42 | NAPRAWA

Przeprosić czy naprawić?

Uczeń obraził koleżankę podczas dyskusji. Później przeprosił, ale ona nadal czuje się upokorzona. Nauczyciel pyta klasę, czy samo słowo „przepraszam” zawsze wystarcza.

DO ANALIZY

- Czym różni się kara od naprawienia szkody?
- Czy sprawiedliwość powinna obejmować także odbudowę relacji?

Prawa, obowiązki i równość

Prawa jednostki i obowiązki wobec wspólnoty wzajemnie się dopełniają.

TEKST 43 | PRAWA

Mam prawo

Podczas pracy grupowej jeden uczeń mówi: „Mam prawo wyrażać swoje zdanie”, ale nie pozwala mówić innym. Gdy ktoś mu przerywa, oburza się, że jego prawo zostało naruszone.

DO ANALIZY

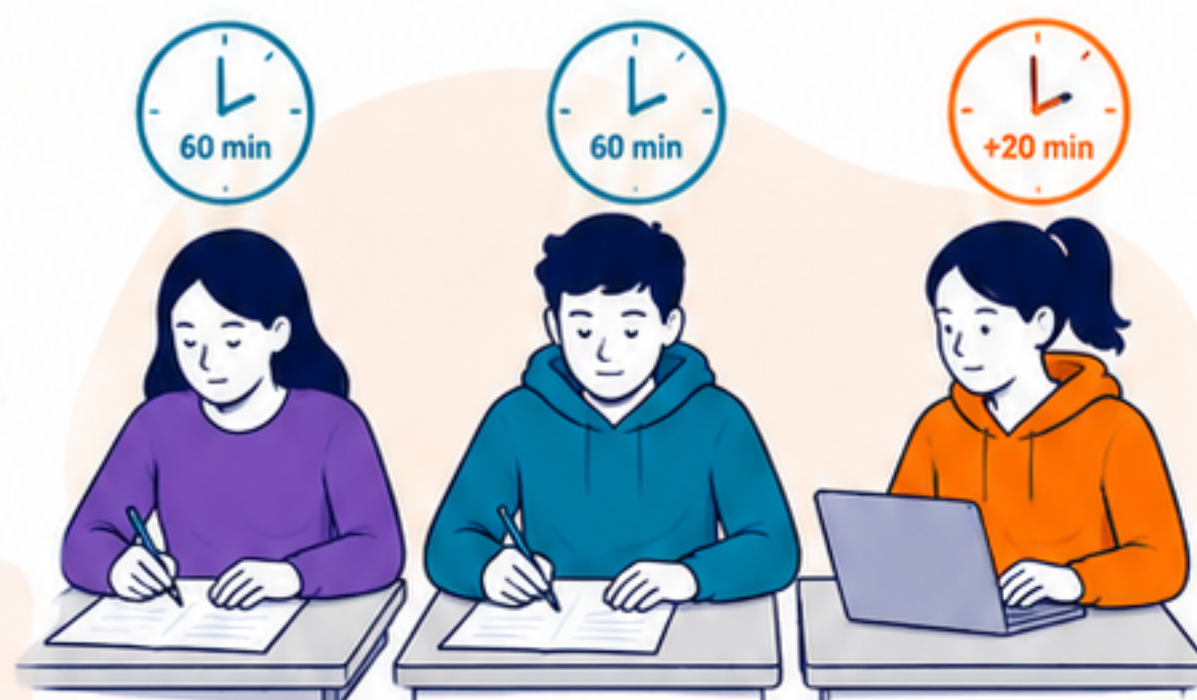
- Czy można domagać się prawa, nie szanując tego samego prawa u innych?
- Jak prawa jednostki łączą się z obowiązkami wobec wspólnoty?

SYTUACJA 44 | RÓWNOŚĆ

Tak samo czy sprawiedliwie?

Nauczyciel daje wszystkim uczniom tyle samo czasu na wykonanie zadania. Jedna osoba potrzebuje jednak dostosowania, ponieważ ma udokumentowane trudności w pisaniu. Część klasy uważa, że dodatkowy czas jest niesprawiedliwy.

DO ANALIZY

- Czy równość zawsze oznacza identyczne traktowanie?
- Kiedy sprawiedliwość wymaga uwzględnienia różnic?

DYLEMAT 45 | OBOWIĄZEK

Kto ma sprzątać?

Po szkolnym wydarzeniu część osób szybko wychodzi, zostawiając porządkowanie innym. Twierdzą, że nie podpisali się do tej pracy. Pozostali mówią, że każdy korzystał z wydarzenia, więc każdy ma udział w odpowiedzialności.

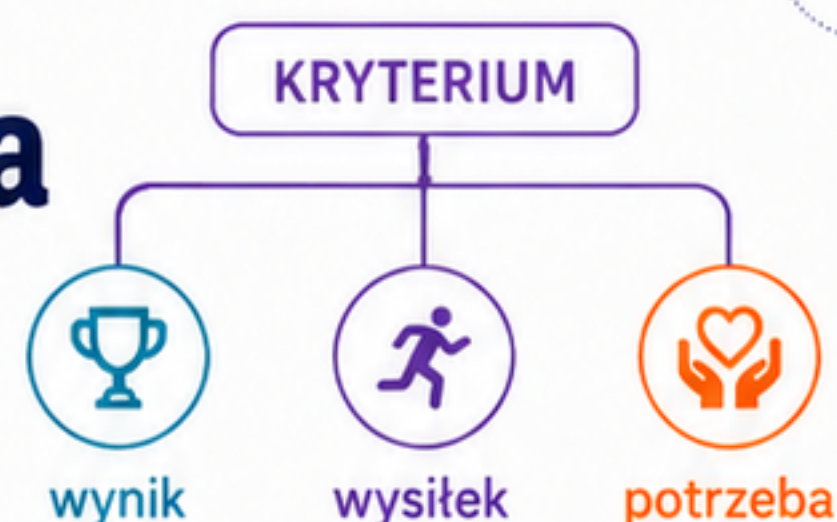

DO ANALIZY

- Czy obowiązek wynika tylko z formalnej umowy?
- Co oznacza odpowiedzialność za wspólną przestrzeń?

Konflikt interesów i decyzja sprawiedliwa

Jak wybierać sprawiedliwie, gdy różne osoby mają różne, lecz uzasadnione interesy?

PRZYPADEK 46 | DECYZJA

Ostatnie miejsce w projekcie

Do konkursu szkolnego może pojechać tylko jedna dodatkowa osoba. Jedna uczennica ma najlepsze wyniki, druga bardzo się zaangażowała, a trzeci uczeń nigdy wcześniej nie miał takiej szansy. Klasa musi wybrać kryterium decyzji.

DO ANALIZY

- Jakie kryterium wyboru byłoby najbardziej sprawiedliwe?
- Czy sprawiedliwość powinna premiować wynik, wysiłek czy potrzebę?

SYTUACJA 47 | INTERES

Decyzja samorządu

Samorząd uczniowski ma budżet na jedną inicjatywę. Część uczniów chce kupić sprzęt sportowy, inni wolą książki do biblioteki, a jeszcze inni strefę odpoczynku. Każda grupa uważa swój pomysł za najważniejszy.

DO ANALIZY

- Jak podejmować decyzje, gdy nie da się zadowolić wszystkich?
- Czy większość zawsze powinna decydować?

DYLEMAT 48 | BEZSTRONNOŚĆ

Kolega w komisji

Uczeń ocenia projekty w szkolnym konkursie. Jeden z projektów przygotował jego bliski kolega. Uczeń uważa, że potrafi być obiektywny, ale inni mają wątpliwości.

DO ANALIZY

- Czy sama możliwość stronniczości jest problemem?
- Dlaczego sprawiedliwość wymaga nie tylko uczciwości, lecz także zaufania do procedury?

Moduł 05

Polityka, władza i obywatelstwo

Jak wspólnie podejmować decyzje
i rozumieć władzę?

Polityka jako troska o wspólnotę

Polityka to nie tylko spór o władzę, lecz także organizowanie życia wspólnego.

TEKST 49 | WSPÓLNOTA

Nie interesuję się polityką

Uczeń mówi, że polityka go nie dotyczy, bo jest sprawą dorosłych i ludzi w telewizji. Koleżanka odpowiada, że zasady szkolne, budżet miasta, komunikacja i prawa obywateli także są skutkami decyzji politycznych.

DO ANALIZY

- Czy można żyć całkowicie poza polityką?
- Dlaczego polityka dotyczy życia wspólnego?

SYTUACJA 50 | DOBRO WSPÓLNE

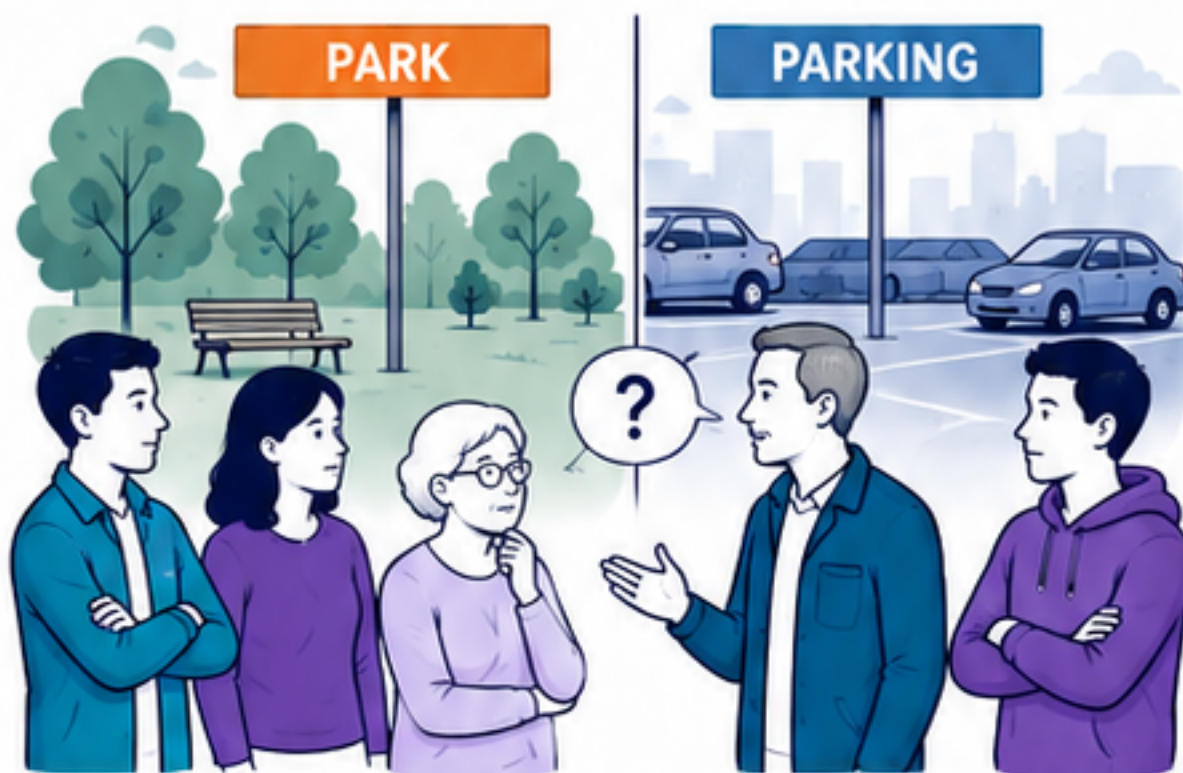
Park czy parking?

Mieszkańcy osiedla dyskutują, czy wolny teren przeznaczyć na parking, czy na mały park. Kierowcy chcą więcej miejsc, rodziny i seniorzy chcą zielonej przestrzeni. Obie strony mają realne potrzeby.

DO ANALIZY

- Jak rozpoznać dobro wspólne w konflikcie interesów?
- Czy rozwiązanie polityczne powinno uwzględniać tylko większość?

DYLEMAT 51 | DECYZJA

Kto powinien decydować?

Szkoła planuje zmianę zasad korzystania z telefonów. Dyrekcja chce podjąć decyzję sama, ale uczniowie proszą o konsultacje. Nauczyciele zastanawiają się, czy udział uczniów pomoże, czy utrudni sprawę.

DO ANALIZY

- Czy osoby objęte decyzją powinny mieć wpływ na jej kształt?
- Jak połączyć skuteczność zarządzania z uczestnictwem wspólnoty?

Autorytet, przywództwo i legitymizacja

Kiedy ktoś ma prawo przewodzić i dlaczego ludzie uznają jego władzę za uzasadnioną?

WŁADZA

Funkcja i prawo do podejmowania decyzji.

AUTORYTET

Kompetencje i wiarygodność, które budzą szacunek.

ZAUFANIE

Odpowiedzialność i troska o dobro wspólne.

Prawomocne przywództwo zależy od funkcji, kompetencji i odpowiedzialności.

TEKST 52 | AUTORYTET

Bo ja tak mówię

Podczas debaty lider grupy kończy rozmowę słowami: „Robimy tak, bo ja jestem przewodniczącym”. Część osób podporządkowuje się decyzji, ale inni pytają, czy sama funkcja wystarcza do uzasadnienia decyzji.

DO ANALIZY

- Czy stanowisko automatycznie daje autorytet?
- Czym różni się autorytet od samej przewagi lub kontroli?

SYTUACJA 53 | PRZYWÓDZTWO

Dobry lider

W projekcie klasowym jedna osoba potrafi organizować pracę, słuchać innych i brać odpowiedzialność za trudne decyzje. Nie narzuca wszystkiego siłą, ale grupa chętnie jej ufa.

DO ANALIZY

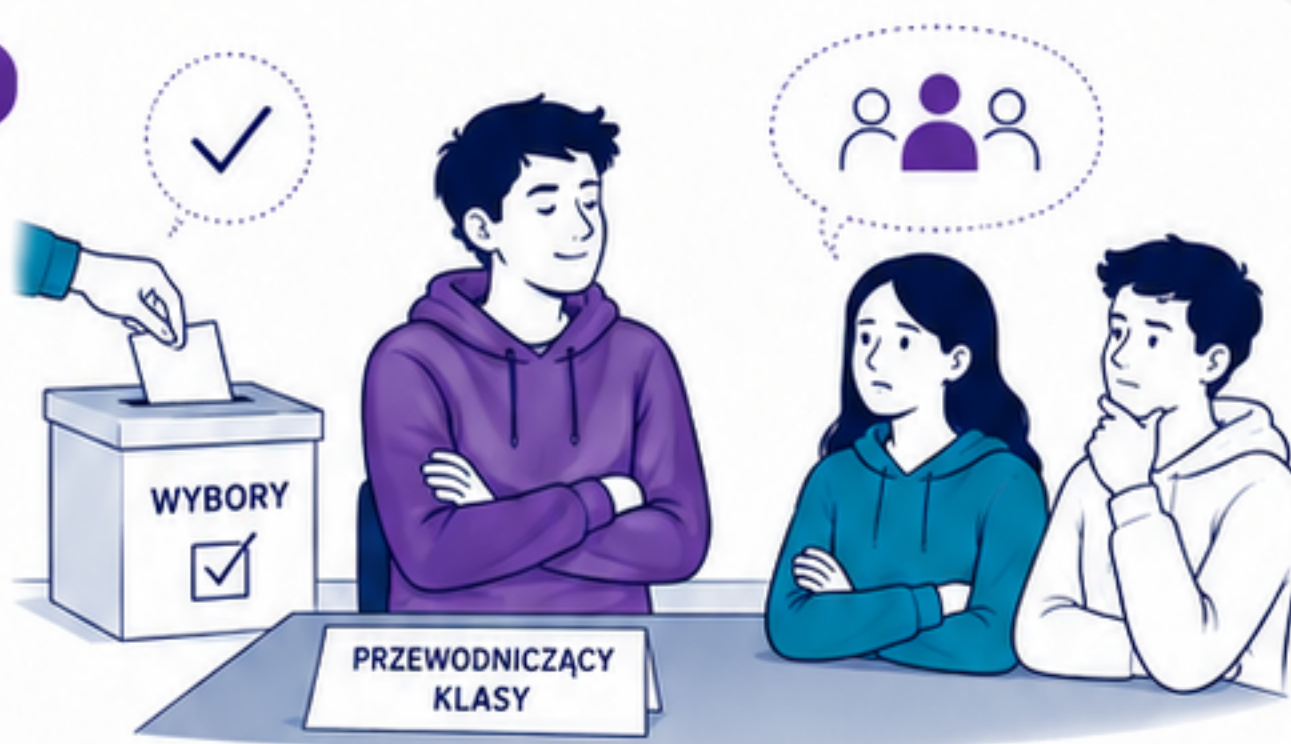
- Na czym polega dobra forma przywództwa?
- Czy prawdziwy autorytet wymaga zaufania?

DYLEMAT 54 | LEGITYMIZACJA

Wybrany, ale niesprawiedliwy?

Przewodniczący klasy został wybrany większością głosów, ale później zaczyna podejmować decyzje bez konsultacji i faworyzuje swoich znajomych. Uczniowie pytają, czy sam wybór wystarczy, aby jego władza była uzasadniona.

DO ANALIZY

- Czy demokratyczny wybór wystarczy do legitymizacji każdej decyzji?
- Kiedy władza traci moralne uzasadnienie?

UCZESTNICTWO

Obywatelstwo oznacza nie tylko prawa, lecz także udział, odpowiedzialność i dialog.

SYTUACJA 55 | UCZESTNICTWO

Nie głosuję, ale narzekam

W klasie odbywa się wybór przedstawicieli do samorządu. Kilka osób nie bierze udziału w głosowaniu, a później krytykuje wynik i decyzje wybranych uczniów.

DO ANALIZY

- Czy rezygnacja z udziału wpływa na prawo do krytyki?
- Dlaczego uczestnictwo jest częścią życia obywatelskiego?

TEKST 56 | ODPOWIEDZIALNOŚĆ

Wspólna sprawa

Mieszkańcy wiedzą, że w ich okolicy brakuje bezpiecznego przejścia dla pieszych. Każdy narzeka osobno, ale nikt nie pisze petycji, nie rozmawia z radą miasta ani nie organizuje spotkania.

DO ANALIZY

- Czy obywatelstwo wymaga działania, czy wystarczy mieć opinię?
- Jak małe działania mogą wpływać na wspólnotę?

DYLEMAT 57 | DIALOG

Czy rozmawiać z przeciwnikiem?

Dwie grupy uczniów mają całkowicie różne zdania w sprawie szkolnego regulaminu. Jedna strona uważa, że z drugą nie warto rozmawiać, bo „oni i tak nic nie zrozumieją”.

DO ANALIZY

- Czy demokracja wymaga rozmowy z osobami, z którymi się nie zgadzamy?
- Jak odróżnić spór od wrogości?

Manipulacja, język i wpływ

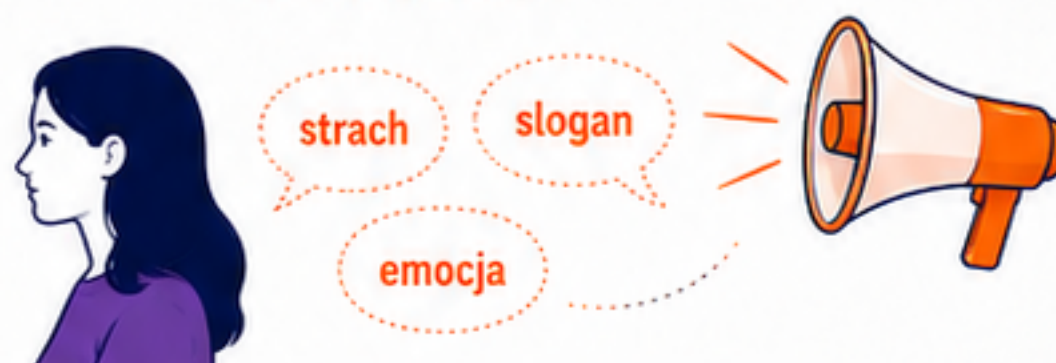
Jak słowa, emocje i slogany wpływają na nasze decyzje?

PERSWAZJA UCZCIWA

VS.

MANIPULACJA

TEKST 58 | JĘZYK

Słowa, które kierują myśleniem

Podczas debaty jedna grupa nazywa swój pomysł „rozsądną reformą”, a propozycję przeciwników „chaosem”. Zanim ktokolwiek przedstawi argumenty, same słowa już sugerują, co należy uznać za dobre lub złe.

DO ANALIZY

- Jak język może wpływać na ocenę sytuacji?
- Czy nazwanie czegoś inaczej może zmienić sposób myślenia?

SYTUACJA 59 | EMOCJE

Strach zamiast argumentu

W dyskusji szkolnej ktoś mówi: „Jeśli tego nie zrobimy, wszystko się rozpadnie”. Nie wyjaśnia jednak, dlaczego tak się stanie. Zamiast argumentów pojawia się silne wywoływanie strachu.

DO ANALIZY

- Czy emocje mogą zastąpić argument?
- Jak rozpoznać manipulację opartą na strachu?

PRZYPADEK 60 | PROPAGANDA

Prosty slogan

Na plakacie pojawia się hasło: „Kto jest przeciw nam, jest przeciw przyszłości”. Hasło brzmi mocno, ale nie zostawia miejsca na pytania, wątpliwości ani różne stanowiska.

DO ANALIZY

- Dlaczego slogany bywają skuteczne?
- Jak filozoficzne myślenie pomaga bronić się przed manipulacją?

Moduł 06

Spółeczeństwo, technologia i życie współczesne

Filozoficzne pytania ukryte w codziennym świecie

Życie społeczne, normy i odpowiedzialność

Wspólne życie wymaga norm, zaufania, współpracy i odpowiedzialności.

TEKST 61 | SPOŁECZEŃSTWO

Nie moja sprawa?

Na szkolnym korytarzu ktoś przewraca kosz na śmieci. Kilka osób widzi sytuację, ale przechodzi dalej, mówiąc: „To nie moja sprawa”. Po chwili korytarz wygląda coraz gorzej, a inni zaczynają potykać się o rozsypane rzeczy.

DO ANALIZY

- Czy odpowiedzialność społeczna zaczyna się dopiero wtedy, gdy sami coś zepsujemy?
- Dlaczego obojętność może wpływać na jakość życia wspólnego?

SYTUACJA 62 | NORMY

Zasada, której nikt nie zapisał

W klasie istnieje niepisana zasada, że podczas wypowiedzi innych osób nie przerywa się i nie komentuje złośliwie. Nowy uczeń łamie tę zasadę, bo nikt mu jej wcześniej nie wyjaśnił.

DO ANALIZY

- Czy normy społeczne muszą być zapisane, aby obowiązywały?
- Jak wspólnota powinna wprowadzać nowych członków w swoje zasady?

DYLEMAT 63 | ZAUFANIE

Kiedy zaufanie znika

Uczniowie umawiają się na wspólne przygotowanie prezentacji. Jedna osoba regularnie nie wykonuje swojej części pracy, ale korzysta z efektu końcowego. Po kilku takich sytuacjach inni przestają jej ufać.

DO ANALIZY

- Dlaczego zaufanie jest ważne dla życia społecznego?
- Czy wspólnota może dobrze działać bez odpowiedzialności jednostek?

Technologia, nadzór i prywatność

Jak rozważać granice między bezpieczeństwem, kontrolą i prywatnością?

BEZPIECZEŃSTWO

Chronimy siebie i innych.

VS

PRYWATNOŚĆ

Chronimy informacje o sobie.

SYTUACJA 64 | PRYWATNOŚĆ

Kamera dla bezpieczeństwa

Szkoła instaluje dodatkowe kamery na korytarzach, tłumacząc to bezpieczeństwem uczniów. Część osób czuje się spokojniej, inni mówią, że ciągła obserwacja zmienia atmosferę szkoły i zachowanie ludzi.

DO ANALIZY

- Czy bezpieczeństwo zawsze usprawiedliwia większy nadzór?
- Jak odróżnić ochronę od kontroli?

TEKST 65 | DANE

Zgadzam się na wszystko

Podczas instalowania aplikacji uczeń szybko klika „akceptuję”, nie czytając warunków. Później okazuje się, że aplikacja zbiera wiele informacji o jego aktywności. Uczeń mówi, że przecież sam się zgodził.

DO ANALIZY

- Czy zgoda jest w pełni świadoma, jeśli nie rozumiemy jej skutków?
- Dlaczego prywatność jest wartością filozoficzną i społeczną?

DYLEMAT 66 | TECHNOLOGIA

Algorytm wie lepiej?

Platforma internetowa podsuwa uczniowi filmy, wiadomości i treści podobne do tych, które oglądał wcześniej. Po pewnym czasie uczeń zauważa, że widzi głównie jeden typ opinii i coraz rzadziej spotyka inne perspektywy.

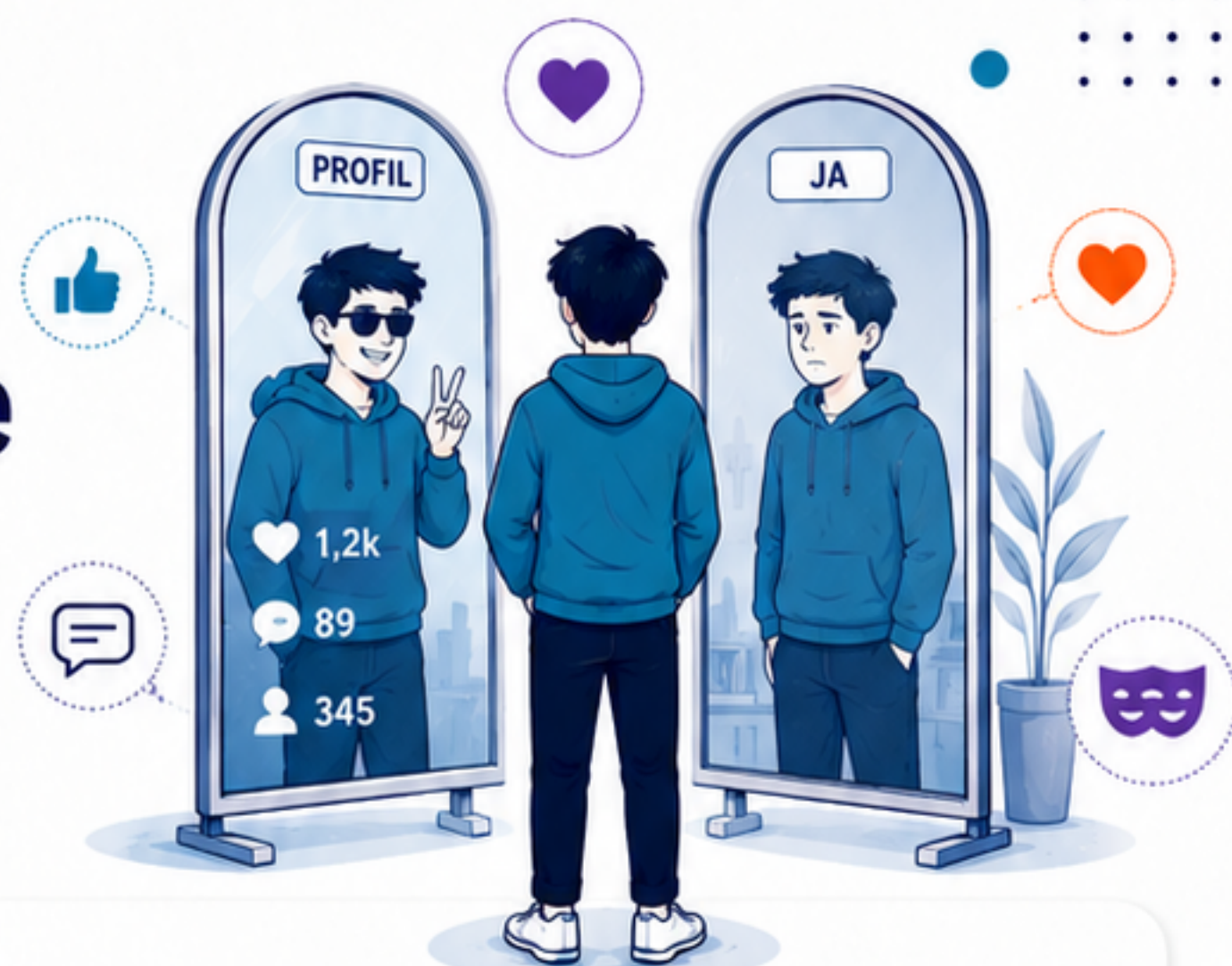

DO ANALIZY

- Czy algorytmy mogą ograniczać nasze poznanie świata?
- Jak technologia wpływa na wolność wyboru i samodzielność myślenia?

Tożsamość, media społecznościowe i autentyczność

Jak obraz siebie w sieci wpływa na to, kim jesteśmy i jak szukamy uznania?

TEKST 67 | TOŻSAMOŚĆ

Profil czy osoba?

Uczennica starannie wybiera zdjęcia, opisy i relacje, które publikuje w mediach społecznościowych. Chce pokazać życie ciekawe, spokojne i szczęśliwe. Po pewnym czasie czuje, że jej profil wygląda inaczej niż codzienność, którą naprawdę przeżywa.

DO ANALIZY

- Czy obraz tworzony w internecie jest częścią naszej tożsamości?
- Kiedy autoprezentacja staje się fałszowaniem siebie?

PROFIL

RZECZYWISTOŚĆ

SYTUACJA 68 | PORÓWNANIE

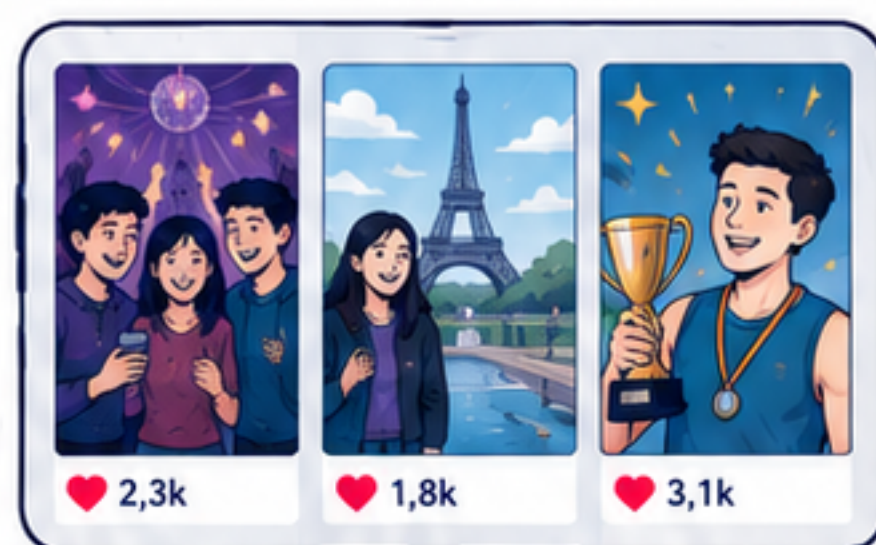
Wszyscy mają lepiej

Uczeń przegląda relacje znajomych i zaczyna myśleć, że wszyscy są bardziej lubiani, ciekawsi i szczęśliwsi od niego. Nie widzi jednak ich trudności, porażek ani zwykłych dni, których nikt nie publikuje.

DO ANALIZY

- Dlaczego porównywanie się z wybranym obrazem innych może być mylące?
- Jak media społecznościowe wpływają na sposób oceniania siebie?

Dlaczego u nich wszystko wygląda lepiej niż u mnie?

DYLEMAT 69 | AUTENTYCZNOŚĆ

Być sobą czy być lubianym?

W grupie znajomych popularne są określone poglądy, styl ubierania i sposób mówienia. Jedna osoba zaczyna udawać zainteresowania, których naprawdę nie ma, aby nie zostać wykluczona.

DO ANALIZY

- Czy potrzeba akceptacji może ograniczać autentyczność?
- Co znaczy „być sobą” wśród innych ludzi?

Zakończenie: jak pracować z tekstami i sytuacjami?

Ten bank możesz wykorzystać na wiele sposobów

Krótkie teksty i sytuacje filozoficzne pomagają uczniom przejść od abstrakcyjnych pojęć do konkretnych problemów, decyzji i argumentów.

01

Na początku lekcji

Użyj jednej sytuacji jako pytania otwierającego temat.

02

Do dyskusji

Poproś uczniów o wskazanie wartości, konfliktów i możliwych rozwiązań.

03

Do pracy pisemnej

Wybierz jeden dylemat i poproś o krótką argumentację stanowiska.

04

Do powtórki

Połącz sytuacje z pojęciami: prawda, wolność, sprawiedliwość, władza, odpowiedzialność.

05

Do oceniania

Sprawdź, czy uczeń potrafi rozpoznać problem, użyć pojęcia i uzasadnić odpowiedź.

“

Filozofia zaczyna się wtedy, gdy zwykła sytuacja staje się pytaniem o sens, wartość i prawdę.

